

KECSKEMÉTHY AURÉL:
GRÓF SZÉCHENYI ISTVÁN UTOLSÓ ÉVEI
ÉS HALÁLA
(1849–1860)

(MAGYAR RITKASÁGOK — A SZÖVEGET GONDOZTA
A BEVEZETŐ TANULMÁNYT ÍRTA GERGELY ANDRÁS)

Ha Kecskeméthy Aurél ma élne, bizonyára saját kiadásában jelentetné meg és aluljárókban árusítaná — nagy anyagi haszon reményében — Széchenyiről szóló, bestsellergyánus könyvét.

Érték és értéktelenség látszólag békésen megfér e kis könyvecskeben. Élvezetes, jól megírt olvasmány, ez vitathatatlan. Személyes, cselekményes, fordulatos. Forrásértékűek (a maguk korában különösen azok voltak) mind maguk a visszaemlékezések, mind a benne szereplő dokumentumok. A szövegben ugyanis Kecskeméthy közöl hat levelet Széchenyitől: hármát, amit hozzá írt a döblingi remete, egy Zichy Edmundhoz szólót, az Akadémiához írott híres tiltakozását 1858-ból, és az új nagycenki templom ügyében írottat. Olvashatjuk — az 1860-as évek olvasóközönsége újraolvashatta majdnem két évtized múltán — Almási Balogh Pál orvosi beszámolóját a jegyzetek között, emellett részleteket kapunk kihallgatási jegyzőkönyvekből, hallhatunk politikai pletykákat, megszólalnak ismert, híres és hírhedt belügyminiszterek, rendőrkapitányok, látjuk Széchenyi közvetlen környezetét a döblingi elmeegógyintézetben, szobáját, orvosait, ápolóit, barátait, titkárait. S mindvégig ott bujkál a könyvben a két nagy kérdés, ami Széchenyi utolsó évtizedét utólag évszázados történelmi mítoszaink közé emelte: megőrülése és öngyilkossága. Ugyanakkor Kecskeméthy Aurél nem vállalja ezek értelmezését, hanem a nyílt politikai állásfoglalást kerülve, és az ő személyes kapcsolatához, emlékeihez jobban igazodva — mint Előszavában írja — „a honfájdalom által lesújtott kedélybeteg öreg ember önszámkivetésének s önválasztotta döblingi fogságának éveit s gyászos és erőszakos halálának körülményeit” akarja leírni. A magánembert, a titkárával órákig sakkozót, a nehezen elalvót, az ágyéksérvvel bajlódót, az órákig fecsegőt, a naplóját író Széchenyit.

Az élvezetes szöveg olvasásakor azonban minduntalan disszonáns érzésünk van. A Széchenyi emléket idéző sorok mögött ott lappang a szerző ambíciója: „csekély nevem is a nagy Széchenyi névvel *együtt* fog emlegettetni.” A nála tartott házkutatásról ugyanannyit ír — s ez nem csupán terjedelmi kérdés —, mint a Széchenyi lakosztályát felforgatóról, meghurcoltatásának és néhány órás fogságának ugyan-

akkora figyelmet szentel, mint Széchenyi halálának. Még visszatetszőbb, ha az olvasó Kecskeméthy Aurél politikai arculatát figyeli visszaemlékezéseiben. A király nagyságát zengi — majd mentegetőzik saját túlzott radikalizmusa miatt. Többször elmarasztalja a már régen hatalmát veszített Bachot vagy Thierryt — de Hübner rendőrminisztert és Czapka rendőrigazgató tiszta eszét dicséri. Az Októberi Diploma kiadását történelmi sorsfordulóként, a fejedelmi kegy és jóindulat diadalmaként ünnepli.

Kecskeméthy Aurél többször hangsúlyozza saját szellemi-emberi-politikusi tisztességét, de (Széchenyi érdekeire hivatkozva) az 1860. március 3-i házkutatás után nem keresi föl többet az idős — és már politikailag ismét veszélyesnek tartott, tehát kompromittáló — grófot. A cenzori (pontosabban, de egyúttal finomabban is fogalmazva: könyvvizsgálói) minőségében kapott könyveket odaadja Széchenyinek elolvasni — majd betiltja őket. Büszkén hivatkozik 1859-es röpiratára (Ausztria életkérdése. Lehet még közvetíteni Ausztria és Magyarország között?), amit mint újságíró megírt, kinyomtatott és terjesztett, majd mint rendőr betiltott és lefoglaltatott.

Ugyanerről Széchenyi: „Kecskeméthy nálam. Fél. Fecsegő!” (1860. február 9.) — „Este Kecskeméthy. Ha megcsináltad, tagadd le!” (1860. február 13.) Széchenyi számára érdekes, vonzó beszélgetőtárs, használható hírvivő és pótolhatatlan hírforrás Kecskeméthy, de nem szereti igazán. Nem is nagyon bízik benne: „Kecskeméthy társul még hozzánk!! Emez kilép az állami szolgálatból. — Ei, ei!” (1859. november 3.) Az akkori idők főművéről, a Nagy Magyar Szatíráról például Kecskeméthy semmit sem tud.

Kecskeméthy Aurél könyvének kiadása feltétlenül indokolt volt. Sajnálhatjuk ugyan, hogy nem együtt jelent meg Falk Miksa visszaemlékezéseivel (Széchenyi: „Castor és Pollux”), aki Széchenyinek ugyanerről a korszakáról tudósít, de vitathatatlanul hozzájárul egyre gazdagodó Széchenyi-képünk további árnyalásához. Gergely András jegyzetei és magyarázatai szükséztavak és pontosak, előszava világos és eligazító.

Ne szégyelljük, ha tetszik Kecskeméthy Aurél visszaemlékezése. De ha Széchenyit meg akarjuk érteni, egy pillanatig se hagyatkozzunk rá! Egy tehetséges, de ízig-vérig cinikus és prostituált karrierista, egy igazi konjunkturalovag könyvét olvastuk. (Szépirodalmi Könyvkiadó, 1987.)

FENYŐ D. GYÖRGY